

O S V R T I

U POVODU OSAMDESET GODINA ŽIVOTA
CVITA FISKOVIĆA

Potkraj ove godine akademik dr Cvito Fisković, znanstvenik velikog ugleda i renomirani konzervator kulturno-povijesnih spomenika, navršava osamdeset godina života. Ta obljetnica nije mogla proći mimo "Anala", godišnjaka ovog Zavoda. Jer, akademik Fisković bijaše jedan od prvih poticatelja izlazenja "Anala" i njihov dugogodišnji urednik, kao i dugogodišnji voditelj ovoga Zavoda.

A i inače višestruka je povezanost Cvita Fiskovića i Dubrovnika. U dubrovačkom kraju nalazi se Fiskovićev rodni zavičaj. U Dubrovniku je Fisković proveo dio svoga dječastva i mladosti (za školovanja u ovdašnjoj gimnaziji). U Dubrovniku je Fisković spoznao ulogu pomorstva u uzdizanju sredine u kojoj se ono kao privredna grana njeguje i razvija, te je, u tom smislu, pravio i uporedbe između Dubrovnika i svog rodnog Orebića. Kao što je pomorstvo prema svom opsegu i doseg učiniilo Dubrovnik Dubrovnikom, tako je pomorstvo prema svojim stupnjevima razvoja i dometa učinilo i Orebićem Orebićem.

U Dubrovniku je Fisković doživio i zavolio kulturno-povijesne spomenike, koji su izazivali i njegovo divljenje i njegovu znatiželju. Ovdje je Fisković upoznao i mnoge ljude koji se bave izučavanjem kulturno-povijesne baštine, te je i sam, već kao srednjoškolac, u doticaju s tim ljudima, obilazio i promatrao kulturno-umjetničke vrednote u prostoru, a zalazio je i u Historijski arhiv gdje je spoznao važnost pisanih fakata o zbivanjima minulih vremena. U Dubrovniku je Fisković susretao i mnoge žive stvaraoce — slikare, kipare, skladatelje, znanstvenike i književnike, interesirao se za njihov rad, osjećajući i sam stvaralačke porive u sebi. U ovom gradu se Fisković, kad je došlo vrijeme da se opredjeli za studij, za svoje buduće zvanje, opredjelio da postane povjesničar umjetnosti. Dubrovnik je bio i ostao trajna tema Fiskovićeve historiografske znatiželje, Fiskovićeva historiografskog izučavanja i Fiskovićeva znanstvenog, spisateljskog pera.

Fisković je nastojao da Dubrovnik postane središte i najviših oblika i stupnjeva obrazovanja, te je bio i prvi voditelj ovdašnjeg Međunarodnog centra za postdiplomski studij Zagrebačkog sveučilišta.

Spisateljski opus Cvita Fiskovića sadrži velik broj radova, različitih po vrsti (članci, prilozi, rasprave, studije, knjige), kao i po tematici (povijest umjetnosti, povijest književnosti, povijest školstva, povijest sporta, povijest zdravstva, povijest hortikulture, povijest pomorstva, te književno-stvaralački prinosi u prozi). Fiskovićevi znanstveni radovi odnose se na različita vremena i prilike (od kasne antike do našeg doba) i na različite istočnojadranske društvene sredine (od Raba do Kotora). Sretna je bila Fiskovićeva odluka da se posveti konzervatorskom poslu, a isto tako sretna je bila i odluka nadležnih organa vlasti da Fiskoviću povjere organiziranje zaštite spomenika kulture u Dalmaciji i rukovođenje poslovima te zaštite. Kako je sjedište regionalnog konzervatorskog zavoda za Dalmaciju bilo i ostalo u Splitu, Split je bio i ostao središte Fiskovićeva stalnog bora-

višta, mjesto njegova trajnog nastanjenja, u kojem živi, iz kojeg je po potrebi odlazio na terenske (uvidajne i istraživačke) zadatke, i kojem se ponovno vraćao.

Budući da se spomenici kulture nalaze u raznim krajevima Dalmacije trebalo je do njih doći, vidjeti ih, opisati, snimiti. Stoga je Fisković često izbivao iz Splita, bio je na terenu. Kako u poslijeratnim godinama nije posvuda bio organiziran zadovoljavajući javni promet (pogotovo ne u kopnenom dijelu Dalmacije), teško se putovalo, trebalo je mnogo i vremena i upornosti i strpljenja. Do nekih spomenika kulture — devastiranih, zapuštenih, osamljenih — moralo se pješaćiti i bespućima. Fiskovićev osjećaj dužnosti, te njegova znanstvena znatiželja i svijest znanstvenika, vodili su ga u doticaj sa svim spomenicima kulture bez obzira na postojeću mukotrpnost dolaženja do njih (loši putovi, nedostajanje prijevoznih sredstava, teško savladiva bespuća, kiša, studen ili žega). I svugdje, gdje bi stigao, Fisković je nastojao širiti svijest: da su spomenici kulture trajno narodno dobro, da njih narod treba čuvati i sačuvati. Činio je on to ne samo uputama, dopisima, razgovorima, predavanjima, već i svojim intervjuima i člancima u dnevnoj štampi. Nema kraja u Dalmaciji, u kojem Fisković nije bio, u kojem nije radio na zaštiti spomenika kulture. I nema kraja u Dalmaciji u kojem se — u vremenu od 1945. do 1978. — nije znalo za Fiskovićeva nastojanja, za njegove dužnosti i prava u zaštiti spomenika kulture.

Mnogo vremena i truda uložio je Fisković i u svoja arhivska istraživanja. Istraživao je on gotovo u svim arhivima, koji se nalaze u Dalmaciji, a ponekad je istraživao i izvan Dalmacije, pa i u inozemstvu (npr. u Bariju i u Veneciji). U ovom napisu posebno ističem Fiskovićev istraživački rad u dubrovačkom Historijskom arhivu. Rezultati ovog njegova ovdašnjeg istraživačkog rada sadržani su u njegovim knjigama: "Dokumenti o radu naših graditelja i klesara 15-16. stoljeća u Dubrovniku" (1947), "Naši graditelji i kipari 15. i 16. stoljeća u Dubrovniku" (1947), "Prvi poznati dubrovački graditelji" (1955), "Kultura dubrovačkog ladanja. Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu" (1966), "Baština starih hrvatskih pisaca" (1971), "Eseji" (1977, 1982). Rezultati tih njegovih istraživanja vidljivi su više ili manje i u njegovim brojnim člancima i raspravama kao što su npr.: "Dubrovački zlatari od 13. do 17. stoljeća" (1949), "Dubrovački sitnoslikari" (1950), "Lazanićevi kipovi u Dubrovniku" (1950), "Dubrovački gotičko-renesansni stil" (1951), "Neobjavljeno djelo Jurja Dalmatina" (1952), "Zadarski majstori u Dubrovniku tokom 14. stoljeća" (1953), "Dubrovačka skulptura" (1956), "Nekoliko podataka o starim dubrovačkim slikarima" (1956), "Maravićeve arkadne niše u Dubrovniku" (1956), "Slikar Angelo Bizamano u Dubrovniku" (1959), "Dubrovački kovači i ljevači broskog oružja u 16. stoljeću" (1961), "Dubrovački i primorski graditelji 13-14. stoljeća u Srbiji i u Bosni i Hercegovini" (1962), "Lokrumski spomenici" (1963), "Mletački reljef 14. stoljeća u Dubrovniku" (1966), "Dubrovački ljetnikovci i književnost" (1970), "Ivan Bizar i likovne umjetnosti" (1979), "Barokni urbanistički zahvat sred Dubrovnika" (1983), "Likovna baština Stona" (1985), "O pojavi renesanse u Dubrovniku" (1988) i dr.

Proučavajući likovna ostvarenja i arhivske izvore utvrdio je Fisković koliko su mnogo u umjetničkom razvoju na dalmatinskom tlu doprinosili naši, domaći ljudi — graditelji, klesari, kipari, slikari, zlatari, kovači — i to najčešće neovisno od inozemnih utjecaja. Tim se utjecajima — do Fiskovićevih otkrića — nezasluženo pridavalo mnogo veće značenje. Pisao je Fisković i o likovno-stvaralačkoj povezanosti Dalmacije s Italijom i nekim drugim evropskim zemljama (Francuska, Engleska, Mađarska).

Od svih jugoslavenskih povjesničara umjetnosti Cvito Fisković je najviše pisao o Dubrovniku i dubrovačkom kraju. Otkrio je on u Dubrovniku prve tragove kasnoantičkog naselja i popisao ranokršćanske ostatke. Prvi je uočio odlike romaničkog sloga 13. stoljeća u srednjovjekovnoj jezgri grada i pisao o romaničkim kućama i skulpturama.

Pisao je o crkvi i samostanu na Mljetskom jezeru, o izgledu stare katedrale i crkve sv. Vlahu, o Kneževu dvoru, o česmama, o najstarijim cestama i luci. Razotkrio je Mihoja Brajkova kao graditelja klaustera Male braće, potom niz domaćih majstora u izgradnji dominikanskog samostana sa crkvom i zvonikom, te braću Petroviće i Andrijiće kao graditelje Divone (po projektima P. Miličevića) i crkve sv. Spasa kao njihova samostalnog ostvarenja. U Stonu je Fisković uočio rad gotičkog slikara Blaža Jurjeva. Raspoznao je slike Krećanina A. Bizamana i Leonardova đaka Jacoppa de Barbari. O mljetskim i lastovskim spomenicima napisao je posebne knjige. Pisao je on i o modernim slikarima iz dubrovačkog kraja: o Vlahu Bukovcu, o Celestinu Medoviću i Ignjatu Jobu. U Fiskovićevu opsežnom znanstvenom opusu ispoljena je i interdiscipliniranost. Obrađujući povijest gradogradnje, nastanak vrijednih spomenika i djelovanje domaćih majstora, on je povezivao likovno i sa ostalim oblicima rada i stvaralaštva. Pisao je i o dubrovačkim piscima: o Vetranoviću, Držiću, S. Gučetiću, L. i V. Stuliću i dr.

Fisković je mnogo doprinio kako izučavanju, tako i zaštiti kulturno-umjetničkih spomenika Dubrovnika i dubrovačkog kraja. Imenovao je u Dubrovniku Lukšu Beritića počasnim konzervatorom, pokrenuo je ustanovljenje ovdašnjeg Zavoda za zaštitu spomenika kulture, dao je poticaj za osnutak Društva prijatelja dubrovačke starine, sudjelovao je pri uređenju Muzeja u Dvoru i Rupama, pri uređenju muzejske zbirke u samostanu Male braće i u samostanu dominikanaca, pri uređenju Gučetićeva ljetnikovca u Trstenom, pri smještaju Ljetnih igara u povijesne ambijente i dr. Dao je poticaj za osnivanje klesarske radionice podno Sebastijana. Priredio je postave u Sorkočeviću ljetnikovcu u Lapadu (u kojem je udomljen Zavod za povijesne znanosti JAZU) i u Kneževu dvoru u Cavtatu (u kojem je udomljena Bogišićeva biblioteka sa muzejskim zbirkama). Sudjelovao je i u poslovima oko uređenja Kneževa dvora u Dubrovniku, oko stvaranja urbanističkih planova, prostornih rješenja i arhitektonskih projekata, uvijek živo zainteresiran za usklađivanje suvremenih potreba i nastojanja s kulturnom baštinom dubrovačke sredine.

Znanstveni i konzervatorski rad Cvita Fiskovića visoko je cijenjen. O njegovu sveukupnom stvaralačkom radu mogla bi se napisati obimna knjiga. Vjerujem da će ona jednoga dana i biti napisana. I uvjeren sam da će se o Fiskovićevu stvaralačkom radu uvijek govoriti s punim uvažavanjem, s poštovanjem.

Fiskovićeva ogromna radna energija iskazivala se i na drugim područjima njegove djelatnosti. Bio je on aktivan i u stručno-staleškoj organizaciji konzervatora, između ostalog i kao predsjednik Društva konzervatora Hrvatske i prvi predsjednik Društva konzervatora Jugoslavije. Bio je on i član Nacionalnog komiteta za povijest umjetnosti u Jugoslaviji, kao i član međunarodnih komiteta za povijest umjetnosti i za zaštitu spomenika kulture. Godine 1956, u ime Jugoslavije, potpisao je u Haagu Konvenciju o zaštiti spomenika kulture u slučaju oružanih sukoba. Sudjelovao je svojim referatima i u radu velikog broja tuzemnih i inozemnih znanstvenih skupova. Pored uređivanja "Anala Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku", uređivao je i "Priloge povijesti umjetnosti u Dalmaciji", bio je član uredništva časopisa "Mogućnosti" i "Čakavska rič", kao i urednik niza izdanja u splitskim izdavačkim organizacijama Čakavski sabor i Književni krug.

U okviru ovog napisa želim podsjetiti i na javna priznanja, koja su iskazivana Cvitu Fiskoviću za njegov rad. Dobitnik je Nagrade grada Splita, Republičke nagrade "Božidar Adžija", Republičke nagrade za životno djelo, Nagrade "Slobodne Dalmacije" za životno djelo na području znanosti, Plakete ZAVNOH-a, Nagrade AVNOJ-a, Ordena zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom, Povelje grada Dubrovnika. Grad Trogir proglasio ga je svojim počasnim građaninom. U povodu 70 godina Fiskovićeva života izašao je u Splitu "Fiskovićev zbornik" u dva voluminozna sveska.

Svojim životom (u kojem dominiraju skromnost i odricanja) i svojim radom (koji je veoma plodan) Fisković je divan primjer uzornog čovjeka i pravog znanstvenog djelatnika. Želimo mu dobro zdravlje i da njegova znanstvena pregnuća još dugo, dugo traju.

Ivo Perić